

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

**TURIZAM KAO FAKTOR REGIONALNOG RAZVOJA,
INTERKULTURALIZMA I AFIRMACIJE KULTURE
MIRA MEĐU NARODIMA¹**

Apstrakt

U radu se razmatra turizam kao totalna društvena pojava i njegovo mesto u regionalnom razvoju savremeneog sveta. Kroz sociološku i kulturološku analizu ukazuje se na različite funkcije koje ova polivalentna pojava ima u strukturi i dinamici savremenog svetskog društva.

Autorova analiza se koncentriše na istraživanje turizma kao faktora regionalnog razvoja, interkulturalizma i afirmacije kulture mira među narodima, sa posebnim osvrtom na potrebe i mogućnosti međuregionalne saradnje u oblasti turizma između Balkana i Sibira. Autor poentira razvojnu i sociokulturnu funkciju turizma i homoturistikusa u uslovima globalizacije savremenog sveta.

Ključne reči: *turizam, regionalni razvoj, etno-kulturološki i ekološki turizam, Sibir, Balkan, kultura mira.*

**TOURISM AS A FACTOR OF REGIONAL DEVELOPMENT,
INTERCULTURALISM AND THE AFFIRMATION OF THE
CULTURE OF PEACE BETWEEN PEOPLES**

Abstract

The paper focuses on tourism as a complete social phenomenon and its place in the regional development of the contemporary world. Sociological and cultural analysis point to different functions which this polivalent phenomenon has in a structure and dynamics of the contemporarz world society.

The author's analysis focuses on the research of tourism as a factor of regional development, interculturalism and the affirmation of the culture of peace between people, with the special emphasis on the need and the possibilties of intergrational cooperation in teh feald of tourism between the Balkans and Georgia. The author points to the developmental and sociocultural function of tourism and homoturisticus in the modern world globalization.

Key words: *tourism, regional development, ethno-cultural and ecological tourism, Georgia, the Balkans, the culture of peace.*

¹ Ovaj rad je deo istraživačke aktivnosti autora na projektu «Kultura mira, identiteti i međuetnički odnosi u Srbiji i na Balkanu u procesu evrointegracija» 149014D, koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

U drugoj polovini XX veka i početkom novog milenijuma turizam je doživeo pravi bum. U privrednoj strukturi sveta, kao posebna grana delatnosti, on zauzima sve značajnije mesto. Od sporadične pojave, vezane za zadovoljavanje ekskluzivnih bonvivanskih potreba aristokratske dokoličarske klase, on je danas postao masovna pojava. Pojedini sociolozi i futurolozi o njemu pišu kao o fenomenu „putujućeg čovečanstva“ u nastajućoj civilizaciji sutrašnjice.

U ovom radu problematizujemo sociološke i kulturološke aspekte turizma kao društvene pojave. Autor polazi od hipoteze: da turizam, kao oblik individualnih i kolektivnih interakcija koje su posredovane i delatnošću turističkih agencija, spada u red totalnih društvenih pojava u strukturi i dinamici savremeneog društva. Polazeći od ovog stanovišta razmatramo različite dimenzije i funkcije turizma: a) kao specifičnog oblika privredne i društvene delatnosti; b) kao faktora prostorne i socijalne mobilnosti sveta; c) agensa zadovoljavanja individualnih i kolektivnih rekreativno-zdravstvenih i kulturnih potreba, socijalizacije i razvoja ličnosti; d) kao faktora akulturacije, difuzije i prožimanja različitih kultura, tj. interkulturalizma; e) kao faktor regionalne saradnje, razmene turističkih ponuda i unapređenja kvaliteta turističke prakse; f) kao svojevrsni socijalni kapital, tj. faktor kulture mira, odnosno globalizacije solidarnosti i razumevanja među narodima i podsticanja njihovog demokratskog ujedinjavanja – integrisanja u mnogoliku, multipolarnu kulturnu zajednicu čovečanstva.

Imajući u vidu težište teme ovog međunarodnog naučnog skupa, autor kao profesionalni sociolog, sa stanovišta sociologije razvoja, sociologije kulture i sociologije turizma i zahteva tzv. Integrisane teorijske paradigme u sociologiji kao multiparadigmatskoj nauci, nastoji da problematizuje mesto i ulogu turizma u regionalnom razvoju sveta, sa posebnim osvrtom na komparativnu analizu razvojnih mogućnosti i potreba Balkana i Sibira u ovoj oblasti sve izazovnije delatnosti privređivanja i načina života savremenog čoveka.

Učini li se osvrt na globalno stanje razvoja turizma u privrednoj strukturi savremeneog svetskog društva, sa stanovišta analize regionalne različitosti razvoja turističkog tržišta, tj. participacija različitih kontinenata i regiona u zadovoljavanju turističkih potreba u svaremeosti, suočićemo se sa činjenicom na sve veće učešće turizma u društvenom proizvodu i nacionalnom dohotku zemalja sveta, kao i različitu zastupljenost kontinenata i regiona u turističkoj razmeni. Iako su u prošlosti, sa stanovišta razvijenosti turizma, dominirale zapadne zemlje (SAD, Francuska, Španija, Italija), u poslednjoj deceniji turističko tržište se razvija i širi u zemljama trećeg sveta (Istočnoazijski i tihookeanski region kao i mediteranske zemlje). Na turističku scenu stupaju Kina, Rusija i balkanske zemlje.

Dakle, analiza dinamike turizma pokazuje uspon turističke delatnosti i njegovu različitu regionalnu distribuciju. U poslednjih 50 godina (1950-2000) prema podacima Svetske turističke organizacije, broj turističkih putovanja povećan je za 25 puta, dok će, prema prognozama u periodu od 2000-2010 da se uveća za 1,3 puta, a do 2020. broj turista u svetu uvećaće se 2,5% odnosno 1600 000 000. Danas najveći dohodak od međunarodnog turizma imaju zemlje tihookeanskog regiona, za tim Evropa i SAD.²

Turizam kao delatnost značajno je uticao na otvaranje novih radnih mesta i zapošljavanje nove radne snage. Danas, od ukupnog broja zapošljenih na svetskom nivou,

² Videti opširnije u atorovoj knjizi Sociologija turizma, Centar za balkanske studije, Niš, 2005. str. 101-104.

10% (220 000 000 ljudi) je zapošljeno u turizmu sa tendencijom daljeg povećanja, dok se za narednih pet godina planira još 100 000 000 radnih mesta u turističkim organizacijama. Ekonomisti i sociolozi govore o tome da turistička potrošnja ima direktni i indirektni uticaj na privredni razvoj zemalja u savremenom svetu.

Podaci pokazuju ne samo tendenciju kvantitavnih, već i kvalitativnih promena u oblasti razvoja turizma u savremenom svetu. Naime, na delu je pojava novih vrsta turizma; modernizacija organizacije rada turističkih agencija; podizanje kvaliteta usluga i načina zadovoljavanja sve raznovrsnijih i serioznijih turističkih potreba. U strukturi turističke potrošnje sve je više individualiziranih zahteva i potreba. Od do juče masovnih, tipiziranih „uniformisanih“ zahteva i sindikalnih oblika organizovanja turističkih odmora, u savremenom svetu, posebno u redovima klijentele koja dolazi iz najrazvijenijih zemalja, sve se više javljaju specifični, atipični, unikatni zahtevi-tipovi turističkih potreba i potrošnje, što zahteva veći senzibilitet i visokoprofesionalni pristup od strane turističkih organizacija, kako u istraživanju turističkih potreba tako i u organizaciji rada hotela i drugih pratećih institucija u sve razuđenijem lancu organizacija koje se bave turizmom.

Na turističkoj mapi sveta suočeni smo sa diferencijacijom novih oblika turizma, pluralizmom turističkih potreba organizacija i institucija. Na delu je racionalizacija i modernizacija njihovih kapaciteta, marketinških službi i menadžmenta radi uspešnog zadovoljavanja sve diferenciranih i kvalitetnijih turističkih grupa.

Učinimo li osvrt na Balkan, kao region, sa stanovišta razvoja turizma kao društvene pojave suočićemo se sa sledećim karakteristikama.

Balkan, zbog svog geopolitičkog položaja nalazeći se na razmeđu različitih civilizacija (pravoslavlje, katoličanstvo, islam) ima bogatu istoriju i geokulturu razvoja. Kao veriga, granica i most među svetovima, on je kroz istoriju bezbroj puta krvario. Brojne horde krstaša i drugih osvajača i varvara ostavljale su krvave potpise (tragove, belege) na ovom prostoru. Stoga je Balkan, ne samo u arheološkom, već i kulturno-istorijskom, etno-kulturološkom i religiozskom pogledu, jedan bogat mozaik istorijskih i kulturnih spomenika. Pored izazovne prirodne i ekološke raznovrsnosti (planinskog, morskog, banjskog i seoskog turizma) na Balkanu ima prostora za razvoj etno-kulturološkog i ekološkog turizma. Moglo bi se reći da u tome leži njegova komparativna turistička konkurentnost i prednost. U tom smislu u toku su promene, reorganizacija i modernizacija rada turističkih organizacija i projektuju se novi programi razvoja turizma sa strateškom markacijom novih destinacija turističkih brendova na Balkanu. Ključni klasteri vezani su ne samo za primorski turizam u Grčkoj, Turskoj, Crnoj Gori, Hrvatskoj – na obalama Jadranskog mora, već i za kontinentalni turizam (planinski, banjski, seoski, sportski...) sa težištem u Srbiji, Bugarskoj, Makedoniji Sloveniji, Mađarskoj, Rumuniji.³

Ukazujući na značaj turizma u regionalnom razvoju Balkana u savremenosti želim da skrenem pažnju na pojavu da zemlje u tranziciji na Balkanu olako i u bescenje, kroz koncesionarstvo i privatizaciju, danas otuđuju ekonomska dobra čime stranci dobijaju monopol nad nacionalnim bogatstvima (rasprodaja hotela i turističkih resursa u Bugarskoj). Ukazujući na ovu opasnost treba istaći da svaka zemlja treba da ima i nacionalnu strategiju zaštite svojih

³ O osobenostima geokulture Balkana videti u autorovim studijama: Balkan – granica i most među kulturama i narodima, Zavod za izdavanje udžbenika Beograd, 2000. i Geokultura razvoja Balkana, identiteti i kultura mira, Centar za sociološka istraživanja, Filozofski fakultet, Niš, 2008.

ekoloških resursa pred halapljivim naletom kako stranih korporacija, tako i domaće kompradorske lumpenburžoazije.

U ovom kontekstu treba istaći potrebu istraživanja mogućnosti regionalne saradnje u turizmu balkanskih zemalja i Rusije, odnosno sibirskog regiona. Koliko meni dozvoljava poznavanje ruskog turističkog tržišta, mišljenja sam da je Sibir najveći dragulj, oko koga će se u XXI veku voditi „bitka“ kao oko nafte. Ovaj izazovni region je prava oaza za razvoj ekološkog turizma. Pritom treba istaći da ovaj geoprostor ima i značajnu istoriju i etno-kulturološku tradiciju što takođe može biti predmet interesovanja i zadovoljavanja turističkih potreba.⁴ Uveren sam da u decenijama koje dolaze sibirski region ima šansu da postane značajna turistička destinacija za brojne turiste sa različitih kontinenata. U mogućoj prospekiji regionalne saradnje Sibira i Balkana treba ukazati na izazovnu različitost i komplementarnost hladnih (sibirski region) i toplih (Grčka, Turska Bugarska, Crna Gora, Hrvatska) mora. Naravno, sve ove turističke razvojne potrebe ovih regiona tek treba istražiti i marketinški predstaviti svetskoj turističkoj klijenteli i brojnim turističkim agencijama.

Da bi se odgovorilo turističkim izazovima u XXI veku neophodno je i modernizovati sistem turističkog obrazovanja i profesionalne edukacije kadrova za rad u oblasti turističkih organizacija. To pak zahteva stalnu inovaciju i modernizaciju nastavnih planova i programa koledža, fakulteta i univerziteta na kojima se izučava studij turizmologije, što otvara još jedno polje moguće regionalne saradnje između fakulteta i univerziteta sa Balkana i iz Sibira. Primera radi, univerziteti iz Srbije i Bugarske (Iz Beograda, Niša, Sofije, Blagoevgrada..) sa odgovarajućim univerzitetским centrima iz Rusuje – odnosno iz sibirske regije.

Razvoj savremenog turizma zahteva profesionalne stručnjake širokog znanja i kulture, za razliku od jednodimenzionalnih specoždera u drugim vrstama delatnosti, kao npr. u industriji ili administraciji. Turizam i turizmologija danas postaju zahtevnija struka i poziv.

Najzad u razmatranju značaja i uloge turizma u savremenosti treba istaći i njegovu širu sociokulturnu funkciju kao faktora socijalnog učenja, jačanja poverenja među narodima, upoznavanja kulturnih različitosti, afirmacije kulture mira, tolerancije, dijaloga i partnerstva među različitim civilizacijama.

Bez obzira na sadašnju tendenciju od strane SAD ka monopolizmu i novoj hegemoniji, izvesno je da će se svet kretati ka multipolarizmu. Za razvoj takvog sveta potrebna nam je nova demokratske kultura i planetarna svest. U tom smislu i turizam kao faktor prožimanja kultura, kao i studije kulture mira – treba da budu činilac razvoja socijalnog kapitala (P. Burdije) podizanja poverenja među ljudima i narodima, u funkciji globalizacije razumevanja i solidarnosti u savremenom svetu, jer očekivati je da će u perspektivi daljeg društvenog razvoja čovečanstvo izrasti u ravnopravnu zajednicu građana i naroda, ili će izgoreti u sukobima i biti žrtva boga Marsa (boga rata). Podvlačeći značaj i ulogu turizma u procesu širenja interkulturalizma, kulture mira i saradnje u savremenom svetu želim u isto vreme istaći da bez globalne pravde nema ni globalnog mira. Stoga je zadatak nauke da istražuje puteve mira, razvoja i slobode i time širi prostor za istinsku humanizaciju društva i emancipaciju čoveka.

U uslovima globalizacije savremenog sveta, pored informatičke revolucije koja je dovela do umrežavanja društva i globalne ekonomije, turizam kao delatnost i homoturistikus kao akter su sve značajniji činioci širenja saradnje i kulture mira i razumevanja među narodima.

⁴ O o sobenostima geokulture Rusije ka o mosta između Azije i Evrope videti opširnije u studiji V. Kuznjecova Geokultura: osnovi geokulturne dinamike bezbednosti u svetu u XXI veku, Moskva, 2003.

Literatura

1. Mitrović, Lj. Sociologija turizma, Centar za balkanske studije, Niš, 2005.
2. Kuznjecov, V. Geokultura: osnovi geokulturne dinamike bezbednosti u svetu u XXI veku, Moskva, 2003.
3. Mitrović, Lj. Balkan – granica i most među kulturama i narodima, Zavod za izadavanje udžbenika Beograd, 2000.
4. Mitrović, Lj. Geokultura razvoja Balkana, identiteti i kultura mira, Centar za sociološka istraživanja, Filozofski fakultet, Niš, 2008.